

Sekulära livsåskådningar

Det här kapitlet kommer att ge dig en bild av hur en livsåskådning kan se ut som byggs kring den vetenskapliga kunskap vi har om verkligheten och vilka värderingar vi kan lägga till grund för vår livshållning. Gemensamt för livsåskådningar som kallas *sekulära* är att de inte innefattar någon tro på en gudomlig verklighet eller en gud (eller gudar) som de religiösa livsåskådningarna gör. De kan i andra avseenden vara ganska olika varandra.

Ordet *sekulär* betyder "världslig". Att vara för en *seklariserad* betyder att vara för att samhället blir mera världsligt genom att religionernas inflytande tomas ner. En *sekulär stat* är en stat som är neutral i förhållande till olika livsåskådningar men det betyder inte att den är emot religiösa livsåskådningar.

I avsnittet "Människan och troen" analyserade vi vad begreppet *livsåskådning* står för (se sid. 31 f). En livsåskådning är ett mer eller mindre sammanhängande system av svar på de grundläggande livsfrågorna. Man kan utgå ifrån att människor med en sekulär livstolkning besvarar frågan om det finns en gud med att de är antingen *ateister* eller *agnostiker* (se definitionen av dessa begrepp på sid 42). Dessa verklighetsuppfattningar utgår ifrån att vetenskapens (särskilt naturvetenskapens) nuvarande ståndpunkt

Sekulära livsåskådningar | 333

FÖRDJUPANDE TEXTER OCH EXTRAMATERIAL B3:9

Ingmar Hedenius: Människovärde

Efter att ha argumenterat för att "samma människovärde" inte kan betyda att alla är lika värdefulla för andra människor, eller för mig, eller att alla skulle vara på samma moraliska nivå, övergår författaren till att själv försöka ge uttrycket en i hans mening rimlig innebörd.

Predikningar av ungefär den innebörden att alla människor har samma värde torde förekomma, kanske rent av i förening med förmaningar att man skall älska alla människor och göra det lika mycket. Sådant tal är orimligt och ett uttryck för den västerländska kulturens moraliska överjag, när detta är som tokigast.

Men vad är då människovärde, detta värde som skall tillkomma alla människor? Det gäller att

ge detta en innebörd, som inte kommer i konflikt med det nu omtalade ofrånkomliga förhållandet, att alla människor ej alls är lika värdefulla.

Problemets lösning torde vara att man uppfattar idén om allas lika värde som identisk med idén att alla människor har samma grundläggande, låt oss säga mänskliga rättigheter. Vi får då följande definition: Att alla människor har samma värde är detsamma som att alla människor har samma mänskliga rättigheter och samma rätt att få dem respekterade och att ingen människa i detta avseende är förmer än någon annan. Denna princip kan också uttryckas med orden att människors lika värde ingenting annat är än att alla har precis samma rätt till en människovärdig tillvaro.

Alltså är människovärdet ett ideal. Detta är ej uppnått, så länge det finns människor vilkas mänskliga rättigheter ej respekteras. Många tillerkänns inte sitt människovärde, och i verkligheten har de då inte detta värde. Ändå har alla människovärde, i den meningen att alla har ett människovärde som borde respekteras.

Allas lika människovärde består i att alla har samma mänskliga rättigheter och att ingen är förmer än någon annan i just detta avseende.

Detta är fullkomligt förenligt med att det förhållandet att alla människor ingalunda är lika värdefulla. Onyttiga och nyttiga människor, etiskt undermåliga och normala, ointressanta och betydelsefulla, alla har samma människovärde.

överjag = i sammanhanget ungefär samma innebörd som ordet samvete

Hedenius, Ingemar. *Om människovärde*. Bonniers, 1982

Georg Klein: Gudstro efter Auschwitz

Vad är det för Gud ni talar om? Var höll er Gud hus medan miljoner gasades ihjäl i Auschwitz? Jag vet att ortodoxa rabbiner har skrivit långa texter om detta. En av dem har sagt att Gud ville straffa sitt utvalda folk för att de inte hörsammat kallelsen att utvandra till Israel. En annan ärevördig rabbin skrev att Auschwitz var Guds straff för att judarna förvärldsligt Jerusalem, profanerat det heliga språket, upprättat en gudlös stat.

Hur kan man tro på detta nonsens? Vad är det för Satans Gud som hittar på sådana straff? Vem vill ha en sådan Gud? Är det inte hög tid att avliva honom?

Klein, Georg. *Ateisten och den heliga staden*. Bonniers, 1987

FÖRDJUPANDE TEXTER OCH EXTRAMATERIAL B3:9

Karl Marx:

"Religionen är folkets opium"

Den irreligiösa kritikens fundament är: Människan gör religionen, religionen gör inte människan. Religionen är just självmedvetandet och självkänslan hos den människa som antingen ännu inte funnit sig själv, eller som åter förlorat sig själv. Men människan är inget abstrakt väsen, som dväljes utanför världen. Människan är människovärlden, staten, samhället. Denna stat, detta samhälle producerar religionen, ett förvrängt världsmedvetande, eftersom de representerar en förvrängd värld.

Religionen är den allmänna teorin för denna värld, dess encyklopediska kompendium, dess logik i populär form, dess spiritualistiska point d'honneur, dess entusiasm, dess moraliska sanktion, dess högtidliga komplement, dess allmänna grund för tröst och rättfärdigande. Den är det mänskliga väsendets fantastiska förverkligande, eftersom det mänskliga väsendet inte äger någon sann verklighet. Kampen mot religionen är alltså omedelbart kampen mot denna värld, vars andliga aroma den är.

Det religiösa eländet är samtidigt uttrycket för det verkliga eländet samtidigt som det är protesten mot detta verkliga elände. Religionen är de betryckta kreaturers suck, hjärtat hos en hjärtlös värld, anden i andefattigdomens tillstånd. Den är folkets opium.

Att upphäva religionen som folkets illusoriska lycka är att kräva dess verkliga lycka. Kravet att det skall uppge illusionerna om sitt läge är kravet på att uppge ett tillstånd som behöver illusionerna. Religionskritiken är alltså ett embryo till kritiken av den jämmerdal, vars gloria religionen är.

Kritiken har plockat bort de imaginära blommorna från kedjorna, inte för att människorna skall bära fantasilösa, tröstlösa kedjor, utan för att hon skall kasta av sig sina fjättrar och plocka den levande blomman. Religionskritiken gör människan besviken för att hon skall tänka, handla och gestalta sin verklighet som en besviken människa som kommit till förstånd, för att hon skall börja cirkulera kring sig själv och därmed runt sin verkliga sol. Religionen är blott den illusoriska sol som roterar runt människan, så länge hon inte rör sig runt sig själv.

Det är alltså historiens uppgift att etablera denna sidans sanning, sedan sanningen hinsides försvunnit. Det är närmast filosofins uppgift, och filosofin står i historiens tjänst, att avslöja självalienationen i dess oheliga gestaltningar, sedan den mänskliga självalienationens helgongestalt avslöjats. Kritiken av himlen förvandlas därmed till en kritik av jorden, religionskritiken till en rättskritik, kritiken av teologin till en kritik av politiken.

Marx, Karl/Engels, Friedrich. *"Till kritiken av den hegelska rättsfilosofin"* ur Filosofiska skrifter. Skrifter i urval. Cavefors, 1978

FÖRDJUPANDE TEXTER OCH EXTRAMATERIAL B3:9

Arne Naess:

Ekologiska grundtankar

"Att ha ett hem", "höra hemma", "höra till", "att bo", "att hålla till" och många andra uttryck av liknande slag antyder vissa grundläggande miljöfaktorer som inverkar på utvecklingen av den enskildes självkänsla och självrespekt. Den enskildes identitet, "att jag är något", växer fram i växelverkan mellan miljö och organism. Det finns inte något isolerbart jag.

Om man tar avstånd från naturen och det naturliga, tar man avstånd från den del av det som jaget är uppbyggt av. Dess "identitet", "vad det enskilda jaget är" bryts ner, och därmed såväl självkänsla som självrespekt.

Några miljöfaktorer – såsom exempelvis mor, far, familjen, de första kamraterna – spelar stor roll vid uppbyggnaden av jaget och självkänslan.[–]

Det är en gammal tanke att en ordning kan vara orättfärdig och en annan rättfärdig; den tanken har aldrig varit begränsad till att bara gälla människan. Man kan öva rätt eller orätt också mot djur och växter. I den senare så kallade naturrättsliga traditionen finner vi dessa tankar uttryckta på filosofiskt vis. De har sedan urminnes tider uttryckts religiöst eller mystiskt. Också djur och växter har rätt till utveckling och självförverkligande. De har rätt till liv.[–]

Allt har ett inre sammanhang. Vi är inte desamma utan dessa förbindelser. Ekologins behandling av biosfären som en enhet är ägnad att peka på detta inre sammanhang och därmed också på att människan inte är någon privilegierad djurart. Vi lever under samma betingelser som allt annat liv. Vi står inte utanför resten av naturen och kan därför inte styra och ställa med den utan att vi därmed ändras själva. Vi är en del av ekosfären på ett lika intimt sätt som vi är en del av vårt samhälle.[–]

Alla har ett egenvärde, ett värde i sig, som levande varelser.

Många anser att de levande varelserna kan graderas efter sitt egenvärde, dvs. efter deras värde oavsett deras nytta för människorna. Påståendet om högre värde bygger oftast på en eller fler av följande värderingar:

1. Om en varelse har en evig själ, är denna varelse av högre egenvärde än en som har tidsbegränsad själ eller ingen själ alls.
2. Om en varelse är förnuftig, har den större värde än en som saknar förnuft eller är oförnuftig.
3. Om en varelse har medvetande om sig själv och sina valmöjligheter, är den av högre värde än en som saknar sådant medvetande.
4. Om en varelse är ett högre djur i biologisk mening, är det av högre värde än en varelse som står lågt på den biologiska rangskalan.

Ingen av dessa ståndpunkter är, såvitt jag kan förstå, mer ingående grundad. De kan vid första ögonkastet förefalla rimliga, men de tunnas ut vid närmare reflektion och vid konfrontation med grundläggande intuitioner om livets enhet. [–] Ett specifikt grunddrag hos människan är att hon medvetet uppfattar andra varelsers behov av självförverkligande och

därmed får något slags ansvar för sitt handlande gentemot andra levande varelser, ett ansvar som dessa omöjligen kan ha.

Naess, Arne. *Ekologi, samhälle och livsstil*. LT 1981

Bertrand Russell:

Varför jag inte är kristen

... Jag menar att religionen i första hand och huvudsakligen grundar sig på fruktan. Det är delvis fasan för det okända och delvis, som jag redan sagt, önskan att känna att man har en storebror som bistår en i alla bekymmer och tvister. Fruktan är grunden till alltsammans – fruktan för mysteriet, fruktan för misslyckandet, fruktan för döden. Fruktan är grymhetens upphov och därför är det ingenting att förundra sig över att grymhet och religion har gått hand i hand. Det beror på att fruktan är grundvalen för bägge dessa ting. Här i världen kan vi nu börja fatta tingens sammanhang en smula och bemästra dem en smula med vetenskapens hjälp, denna vetenskap som fått slå sig fram steg för steg mot den kristna religionen, mot kyrkornas och mot alla de gamla sedereglernas motstånd. Vetenskapen kan hjälpa oss att övervinna den usla fruktan i vilken mänskligheten har levat i så många generationer...

Vi vill stå på egna ben och se världen lugnt i ansiktet – dess goda fakta, dess onda fakta, dess skönhet och dess fulhet; se världen sådan den är och inte vara rädda för den. Erövra världen genom vår intelligens, inte bara genom att slaviskt kuvas av den fasa den utstrålar. Hela föreställningen om Gud är en föreställning som har sina rötter i de gamla orientaliska despotierna. Det är en föreställning som är fria män fullständigt ovärdig. När man hör folk i kyrkan förnedra sig och säga att de är eländiga syndare och hela den övriga litanian gör det ett intryck av något föraktligt som inte är värdigt mänskliga varelser med självaktning.

Russell, Bertrand. *Varför jag inte är kristen*. Natur och Kultur, 1958

UPPGIFTER OCH DISKUSSIONSFRÅGOR B3:9

- Formulera de tydligaste argumenten mot gudstro som anhängare av en sekulär livssyn har påverkats av!
- Hur har religionskritiken sett ut genom historien? Överensstämmer de "gamla" argumenten med dem som framförs i dag? Du kan i den här uppgiften också gå till avsnittet om Religion och vetenskap, sid. 475f, där argument för och emot gudstro presenteras.
- Förbundet Humanisterna ser sig själva som en livsåskådning i konkurrens med de religiösa livsåskådningarna. Jämför det som framkommer i avsnittet i boken och samtalet med Emilia Ericson med det som sägs om dimensioner i religiös tro på sidorna x – y! Är några dimensioner gemensamma?
- Skiljer sig den sekulära humanismens människosyn från kristendomens eller någon av de andra världsreligionernas? I så fall, på vilka sätt?

LÄNKAR B3.9

SO-Rummet – Sekularisering och religionskritik

www.so-rummet.se/kategorier/religion/sekularisering-och-religionskritik

Humanisterna

www.humanisterna.se

Ateism.se

www.ateism.se

The Secular Web

www.infidels.org

Secular Humanism

www.secularhumanism.org

What Secular Humanists believe

www.beliefnet.com/Faiths/2001/06/What-Secular-Humanists-Believe.aspx

SO-Rummet – Ekosofi

www.so-rummet.se/kategorier/religion/icke-religiosa-livsaskadningar/ekosofi

SO-Rummet – Existentialism

www.so-rummet.se/kategorier/religion/icke-religiosa-livsaskadningar/existentialism

SO-Rummet – Marxism

www.so-rummet.se/kategorier/religion/icke-religiosa-livsaskadningar/marxism

FILMER B3.9

Humanisterna – the movie

www.youtube.com/watch?v=bahkLmwXqc0

Humanism – individens frihet

www.youtube.com/watch?v=dcTkFikloUE

Debatt – Skulle världen bli bättre utan religion?

www.youtube.com/watch?v=coW_NVExBlk

Personligt – samtal med fritänkare

www.youtube.com/watch?v=6QHcpHwk6Uo

Därför är vi humanister – intervjuer med några välkända humanister i Sverige

www.humanisterna.se/video_category/darfor-ar-vi-humanister

Noomi Liljefors om döden, begravningar och ceremonier

www.youtube.com/watch?v=ND2w88THPs4